אינטערעסאנטע רעדע פון הרב יוסף דוב סאלאווייטשיק

די טיפע געדאנקען וועגען די הויפט אידעען פון אידענטום. א רעדע פון פינף שעה, וואס האט געהאלטען געשפאנט אן עולם פון צוויי טויזענט צוהערער. — די פיר גרונט־אידעען פון אידישקייט. — אפטימיזם און טראגיזם אין אידענטום.

פון הרב א. ב. שורין

צווייטער ארטיקעל

מיט צוויי וואכן צוריק (דינסטאג, דעם 15טען יאנואר, 1957) האבען מיר אויף דעם ארט געדרוקט א טייל פון דעם שיעור, וואס דער בארימטער גאון און געלערענטער, רבי יוסף בער סאלאווייטשיק האט געזאגט אין ישיבת רבי יצחק אלחנן. אין יענעם שיעור האט הרב סאלווייטשיק אנאליזירט די גרונט אידעען פון יהדות (אידישקייט). אין דעם פאריגען ארטיקעל האבען מיר זיך בלויז אפגעשטעלט אויף צוויי פון די פיר אידעען. איצט ווילען מיר זיך באמיהען איבערצוגעבען די אנדערע צוויי אידעען.

די פיר גרונט אידעען זיינען:

1) י צ י ר ה (שאפונג).

2) ש ב י ר ת ה כ ל י ם (מיינט: ניט אנטוישט ווערען).

מ י ז ו ג ה מ ד ו ת (די צונויפגיסונג פון אייגענשאפטען און כאראקטער) און —

4) ת ו ד ע ת ה ח ס ד (דאס באוואוסטזיין פון דאנקבארקייט).

מיר ווילען איבער'חזר'ען אין קורצען די ערשטע צוויי:

י צ י ר ה — האט הרב סאלאווייטשיק געזאגט, מיינט, אז דער מענש דארף זיין א שאפער. שוין די תורה לערענט דעם מענשען (אין דער פרשה פון יצירה), אז די געטליכקייט וואס האט באשאפען די וועלט האט איבערגעלאזען אין דער נאטור דעסטרוקטיווע כוחות, וועלכע דער מענש דארף באצווינגען. און ערשט ווען דער מענש באהערשט די דעסטרוקטיווע נאטור כוחות ווערט זיין שאפונג באצייכענט מיט דעם טערמין פון „יצירה".

אבער כדי בייצוקומען די שוועריגקייטען, וועלכע שטעהען אין וועג פון „יצירה" האט הרב סאלאווייטשיק פארגעבראכט די צווייטע אידעע פון „יהדות", וועלכע ווערט אין דער קבלה באצייכענט מיט'ן טערמין „שבירת הכלים", וואס מיינט, אז דער מענש דארף זיך אויסארבייטען און זיך איבערשאפען, אז קיין אנטוישונג, אדער טראגיזם, ווי גרויס זיי זאלען ניט זיין, טארען זיי ניט האבען קיין עפעקט אויפ'ן מענשען אין זיין דראנג צו שאפונג.

הרב סאלאווייטשיק האט די צוויי אידעען באלויכטען מיט פארשיידענע היסטארישע פאקטען און פילאזאפישע געדאנקען.

נאכמער האט הרב סאלאווייטשיק שטארק באטאנט, אז דער איד דארף שטענדיג געדענקען, אז נאך „שבירה" מוז קומען „יצירה". אין אנדערע ווערטער וועט עס מיינען, אז אויף די בערג אש פון חורבן דארף באלד אויפגעשטעלט ווערען דער צוקונפטיגער נייער פרעכטיגער בנין.

אידען אין זייער לאנגער גלות געשיכטע האבען שטענדיג מיט די [illegible]

האט גלייכצייטיג אנגעזאגט, אז אויף א „מסית ומדיח" (א פארפירער) טאר מען ניט האבען קיין רחמנות. דאס גלייכען וועט זיין פאלש, אז מען וועט זאגען, אז די תורה רעפרעזענטירט בלויז „דין". די תורה איז א מיזוג (א קאמבינאציע, א צוזאמענזעצונג) פון חסד און דין. און אויב איינער פרעדיגט נאר חסד, דאן וועט אזא חסד ברענגען צו אפיזמענט. און הרב סאלאווייטשיק האט דערביי סארקאסטיש באמערקט, אז פון דעם שטאנדפונקט ארוים פירען די גרויסע בעלי־חסד פון סטעיט דעפארטמענט א גאנץ פיינע אפיזמענט פאליטיק....

און אט דער „מיזוג המדות", האט הרב סאלאווייטשיק געזאגט, דארף אויך דערפירען דעם איד צו דעם פרינציפ פון „מיזוג ההרגשות", צו א צונויפגוס פון די געפיהלען. אט־דער פרינציפ ווערט גאר שטארק רעפרעזענטירט, סיי אין דעם גרויסען נאציאנאלען יום־טוב פסח, און סיי אין דעם גרויסען נאציאנאלען טרויער־טאג תשעה־באב.

ווען א איד זיצט פסח ביים סדר־טיש, זאגט די הלכה, אז ער מוז האבען פאר זיך אויף דער קערה א „ביצה" און א „זרוע". די „זרוע" סימבאליזירט מיט זיך די „יד החזקה", די שטארקע האנט מיט וועלכער די מצריים האבען געקרא־ די מכות, די גרויסע קלעפ; פון דער אנדערער זייט די „ביצה", די איי, וועלכע איז רונד, סימבאליזירט דעם „גלגל החוזר בעולם", אז דאס לעבען איז קיילעכדיג, היינט איז גוט און מארגען איז שלעכט און דאן ווידער דאס פארקערטע. דער איד דארף אין זיין פרעהליכסטען טאג פון יאהר געדענקען, אז דאס לעבען איז ניט סטאטיש, נאר בייט זיך.

דאס זעלבע לערנט אונז אויך דער אידישער קאלענדאר, לויט'ן כלל פון א"ת־ב"ש, אז אין דעם טאג ווען עס פאלט אויס דער ערשטער טאג פסח, פאלט שטענדיג אויך אויס תשעה־באב. דער א' פון א"ת מיינט דער ערשטער טאג פסח און דער ת' פון א"ת מיינט תשעה באב. אין דעם פרינציפ פון א"ת ב"ש, האט ר' יוסף בער באמערקט, ליגט שוין א רמז, אן אנדייטונג, אז ווען א איד זיצט פסח ביים סדר, דארף ער גלייכצייטיג דערמאנען אין דער „שבירת הכלים", אין דעם חורבן;

דורכגעלעבט די טראגיק (נסיון) פון „עקדת יצחק".

יעקב אבינו איז דערהויבען געווארען ערשט נאכדעם ווי ער האט דורכגעליטען די טראגעדיע פון „מכירת יוסף".

משה רבנו איז געווארען דער אדון הנביאים ערשט נאכדעם ווי גאט האט צו אים געזאגט נאך דער זינד פון עגל הזהב) „לך רד", „געה אראפ". און חז"ל זאגען שנתנדה בבית דין של מעלה (דער הימלישער בית דין האט געלייגט משה'ן אין חרם).

רבי יוחנן בן זכאי איז געווארען דער „רבן של ישראל" ערשט נאכ'ן חורבן.

און רבי עקיבא איז געווארען דער וועלט בארימטער תנא ערשט נאכדעם ווי ער האט דורכגעלעבט די גרויסע טראגעדיע פון דעם אומקום פון זיינע 24 טויזנט תלמידים.

יא, מען קען קיין „רבי" ניט ווערען סיידען מען מאכט־דורך דעם פראצעס פון „שבירת הכלים", די טראגיג פון פיזישע יסורים.

אמת'ע אידישקייט, פירט אויס הרב סאלאווייטשיק, קען דערגרייכט ווערען בלויז נאך „שבירת הכלים". און דערפאר פסקנ'ט דער רמב"ם און אנדערע ראשונים, אז די צווייטע קדושה פון בנין ארץ ישראל פון עזרא'ס צייטען, איז פיל שטארקער ווי די ערשטע קדושה און יהושע'ס צייטען (קדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא). ווייל עזרה'ס קדושה פון צווייטען בנין איז געקומען נאך חורבן. און אויך „בית דין" ביים מקדש זיין דעם חודש האבען געזאגט „מקודש, מקודש" נאך פגימת הלבנה...

אין געזעלשאפטליכען לעבען, ווי אין פערזענליכען לעבען, און אויך אין לעבען פון עם ישראל בכלל, געהט יעדער דורך די פעריאדע פון „שבירת הכלים". אבער כדי איבערצוקומען אט די שווערע תקופת פון טראגיזם און ארויסקומען גאנץ, זעעליש געלייטערט, מוז דער מענש זיך דערהויבען צו דערגרייכען צו דער מדה פון „תודעת החסד", וואס מיינט דער „באוואוסטזיין פון אנערקענען חסד". און דאס איז געווען די פערטע אידעע וועגען וועלכער סאלאווייטשיק האט גערעדט.

„תודעת החסד", האט הרב סאלאווייטשיק ערקלערט, מיינט: אז דער באשעפער איז דעם מענשען גארניט שולדיג און קיין מענש, ווי גרויס ער זאל ניט זיין, האט ניט קיין „מארטגעדזש" איבער דעם רבונו של עולם.

ווער איז נאך בארעכטיגט געווען אריינצוקומען קיין ארץ ישראל [illegible] האט אזוי פיל זיך מוסר נפש [illegible] ווען פאר אידען, האט אזוי פיל ליידען געליטען פון די אידען און צוליב די אידען. און פונדעסטוועגען האט משה רבינו ניט געמאנט קיין „קרעדיט" ביי גאט אין זיין בארימטער תפילה פון „ואתחנן". ער האט בלויז [illegible]

שטענדיג געדענקען, אז נאך „שבירה" מוז קומען „יצירה". אין אנדערע ווערטער וועט עס מיינען, אז אויף די בערג אש פון חורבן דארף באלד אויפגעשטעלט ווערען דער צוקונפטיגער נייער פרעכטיגער בנין.

אידען אין זייער לאנגער גלות געשיכטע האבען שטענדיג מיט די זעלבע שטיינער פון חורבן באלד געלייגט דעם יסוד פאר'ן נייעם בנין.

און עס דערמאנט זיך מיר א שטעל אין דער „איגרת דרבנו שרירא גאון," וואו דער גאון זאגט: „אז ווען די אידען זיינען פארטריבען געווארען פון ארץ ישראל אין דעם ערשטען חורבן (גלות יכניה החרש והמסגר) האבען די אידען, צווישען זיי, אויך נביאים, מיטגענומען שטיינער פון חרוב'ען בית המקדש און האבען מיט זיי געבויט א שול אין נהרדעא, אין בבל. (דאס איז די בארימטע שטאט נהרדעא, וועלכע האט שפעטער געשפ'ט מיט איר ישיבה, וואו ס'איז געשאפען געווארען דער תלמוד בבלי). און רבנו שרירא גאון זאגט ווייטער: „כלומר: שנסע בית המקדש וישב כאן והוות שכינת עמהון", וואס עס מיינט: אז דער בית המקדש האט זיך צייטווייליג אריבערגעצויגען אויף א צווייטען פלאץ און די שכינה איז געווען מיט זיי (זעה אגרת דרבנו שרירא גאון, חלק ג', פרק א').

און איצט ווילען מיר זיך אומקערן צו הרב סאלאווייטשיק'ס אנדערע צוויי אידעען.

אויסער וואס דער מענש דארף וויסען און געדענקען, אז נאך „שבירת הכלים", נאך חורבן, דארף קומען „בנין", באמערקט הרב סאלאווייטשיק, אז דער מענש דארף אין דער צייט פון בנין, אין דער צייט פון שמחה, אויך געדענקען אין „שבירת הכלים". אין די גוטע צייטען דארף ער אויך זיך דערמאנען אין די אמאליגע שלעכטע צייטען. קלארער געזאגט, מיינט עס: אז אין צייטען פון שמחה דארף א מענש געדענקען די צייט פון אבלות פונקט ווי אין צייט אבלות דארף שוין דער מענש זעהן די צוקונפטיגע שמחה (ביום שחרב בית המקדש נולד הגואל, אין טאג וואס דער בית המקדש איז חרוב געווארען איז געבארען געווארען משיח).

דאס איז א יסוד אין אידישקייט.

אט דעם יסוד האט הרב סאלאווייטשיק באצייכענט מיט דעם טערמין פון „מיזוג המדות".

און הרב סאלאווייטשיק האט ווייטער געוועבט זיינע פילאזאפישע געדאנקען:

די תורה אליין, זעצט פאר רבי יוסף בער, אנטהאלט און לערענט דעם מענש אט דעם פרינציפ פון „מיזוג המדות", וועלכער באשטעהט פון „חסד" און „דין". „חסד" מיינט גוטסקייט און „דין" מיינט שטראף. די זעלבע תורה, וועלכע לערענט דעם מענש צו טאן גוטס לערענט אויך גלייכצייטיג, אז פאר זינד דארף דער זינדיגער באשטראפט ווערען. און אויב רעפארם ראבאים זינגען זיך פאנאנדער, אז די תורה איז פול בלויז מיט חסד און רחמים, האט הרב סאלאווייטשיק אויסגערופען: איז עס א שקר! די תורה רעפרעזענטירט ביידע: „חסד" און „דין". די זעלבע תורה, וועלכע האט אנגעזאגט „ואהבת לרעך כמוך", זאלסט ליב האבען דיין פריינט ווי זיך אליין,

... איום תשעה באב. דער א' פון א"ת מיינט דער ערשטער טאג פסח און דער ת' פון א"ת מיינט תשעה באב. אין דעם פרינציפ פון א"ת ב"ש, האט ר' יוסף בער באמערקט, ליגט שוין א רמז, אן אנדייטונג, אז ווען א איד זיצט פסח ביים סדר, דארף ער גלייכצייטיג דערמאנען אין דער „שבירת הכלים", אין דעם חורבן פון בית המקדש אין תשעה־באב. אין דעם טאג פון דער אידישער גרויסער נאציאנאלער פייערונג, דארף דער איד אויך ניט פארגעסען דעם נאציאנאלען טאג פון טרויער.

און דאס גלייכען איז מיט תשעה־באב. תשעה באב אין דער פרי לייגט מען ניט קיין תפילין (א סימן פון טרויער) און מען זאגט ניט די „ברכת כהנים", וועלכע דערמאנט אין דעם בית המקדש (כהנים בעבודתם). אבער צו מנחה, א ביסל שפעטער, לייגט מען שוין תפילין און מען זאגט די „ברכת כהנים", וועלכע דערמאנען שמחה. תשעה באב, זאגען שוין חז"ל אליין, איז א יום טוב (תשעה באב אקרי מועד, שנאמר: קרא עלי מועד).

דאס איז די שטעלונג פון יהדות. אידען דארפען שטענדיג געדענקען ביידע: שמחה און טרויער, גליק און טראגעדיע. און נאך מער האט הרב סאלאווייטשיק געזאגט: אז כדי א מענש זאל דערגרייכען גרויסקייט אין לעבען מוז ער גאר דורכגיין פריער די טראגיג פון „שבירת הכלים". בארימטע מענשען אין דער וועלט האבען דערגרייכט די הויכקייטען ערשט נאכדעם ווי זיי האבען דורכגעמאכט די טראגיק פון לעבען. די „טראגיק" זייערע האט זיי ערשט איבערגעבויט, איבערגעשאפען, און געמאכט פון זיי א העכערען סארט מענש, אז מענש פון ריינעם גייסט. און אין ליכט פון דעם געדאנק האט הרב סאלאווייטשיק דערמאנט א גרויסע ליסטע פון אידישע בארימטקייטען אנפאנגענדיג פון אברהם אבינו ביז צו די גרעסטע מענשען פון די שפעטערע דורות. און ר' יוסף בער האט אויסגערופען:

אברהם אבינו איז גרויס געווארען ערשט נאכדעם ווי ער האט

ווען ארײנצוקומען קיין ארץ ישראל ...

האט אזוי פיל זיך מוסר נפש ... ווען פאר אידען, האט אזוי פיל ליידען געליטען פון די אידען און צוליב די אידען. און פונדעסטוועגען האט משה רבינו ניט געמאנט קיין „קרעדיט" ביי גאט אין זיין בארימטער תפילה פון „ואתחנן". ער האט בלויז געבעטען תחנונים, רחמנות, גאט זאל אים שענקען די מתנה פון ארײנקומען קיין ארץ ישראל. (תחנונים ידבר רש. זה משה רבנו, זאגט דער מדרש, ועשיר יענה עזות, זה הקב"ה).

אנערקענען חסד איז א גרויסער און וויכטיגער פרינציפ פון אידישקייט. און דאס איז אייגענטליך דער גרונט געדאנק פון די תפילות וואס א איד דאווענט דריי מאל א טאג. עס איז די אנערקענונג פון געטליכען חסד. און די פליכט פון אידען איז דאנקבאר צו זיין ביי נאכט, ווען ס'איז פינסטער, ווען דאס לעבען איז איינגעוויקעלט אין שאטענס, פונקט אזוי ווי ער דארף דאנקבאר זיין אין ליכטיגען פרימארגען (להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות).

אט דער באוואוסטזיין פון אנערקענען חסד, האט הרב סאלאווייטשיק אויסגעפירט, וועט העלפען דעם מענשען דורכלעבען די שווערע פעריאדע פון „שבירת הכלים", די פעריאדע פון טראגיזם. און ערשט דאן וועט דער מענש קענען דערגרייכען צו דער מדרגה פון יצירה, צו דעם שטאפעל פון שאפען גרויסע גייסטיגע ווערטען. די רעסטרוקטיווע ערשיינונגען פון דער נאטור וועלען דאן פארשווינדען, און די „תולדין דתוהו ובוהו" וועלען דאן פארוואנדעלט ווערען אין א ברכה פאר דער גאנצער מענשהייט.

עס וועט זיין א וועלט פון כולו טוב.

פליט מיט צוזרוי צו פאמיליע אדער פאר ביזנעס ...